

Dansk fængselsvæsens målsætning

Foredrag holdt i Kriminologisk Selskab den 26. april 1966.

Af chef for fængselsvæsenets arbejdsdrift CARL AUDE

I første Samuelsbog berettes om Israelitternes konge Saul, at han kort efter sin tronbestigelse traf en flok profeter og derefter kom i profetisk henrykkelse. Hertil bemærkede folk, der kendte ham: Hvad går der af ham? Er også Saul blandt profeterne?

I denne beretning er antydnet en gruppering af mennesker. På den ene side har vi profeterne, hvis dybe indsigt tillader dem at skue frem i tiden og give retningslinier for fremtidig adfærd, og på den anden side den gruppe, der skal beslutte og handle. Overført til nutidens kriminalitetsbekæmpelse har vi på den ene side forskerne, hvis indsigt ganske vist ikke beror på guddommelig inspiration, men som dog tillader dem at se de dybere sammenhænge og fastslå, hvorledes det sandsynligt vil gå, hvis man går frem på den ene eller på den anden måde. På den anden side har vi de praktiske kriminalpolitikere, der skal vare sig for at falde i profetisk henrykkelse. Til deres praktiske beslutninger kræves et fundament af viden, som de ikke kan tilvejebringe alene. Deres tale om målsætning må føres med en vis forsigtighed, men det er ikke altid sket. Der er talt meget på løst grundlag i den snart to århundreder gamle debat om fængselsreformen. Dette udtryk sigter til de løbende bestræbelser for at forbedre behandlingen af de i fængslerne indsatte. Den har for en stor del, og navnlig i tidligere tid, været inspireret af humanitære idéer og kristelig filantropi. I vidt omfang var dens mål at gøre fangernes kår i fængslerne mere menneskeværdige og udholdelige. Men fra sin tidligste tid har fængselsreformen også haft det sigte at gøre fængslet til et bedre egnet instrument i kampen mod kriminaliteten, således at den andel i fængselsbefolkningen, der faldt tilbage efter løsladelsen, blev mindsket. Fængselsreformens forkæmpere var dels ude fra kommende filantroper. Men i reformen var også de ledende fængselsmænd engagerede. Og således er de den dag i dag. Om sidstnævnte gruppe reformatorer gælder, at deres uddannelse kun i begrænset omfang har relation til det arbejde, de har med at gøre. I sin undersøgelse af Ila — den norske sikringsanstalt for psykisk abnorme lovovertrædere — betegner Thomas Mathiesen denne gruppe som lægmandsadministratorer: „lay administrators“¹⁾. Denne karakteristik skal ikke blot fremhæve forskellen fra behandlingseksperterne — psykia-

1) Thomas Mathiesen: *The Defences of the Weak*, London 1965.

terne. De ledende fængselsmænd er ifølge Mathiesen også lægmænd i forhold til den opgave, der knytter sig til administrationen af det tvangssamfund en miniature, som fængslet er. De er ikke skolet i effektiv virksomhedsadministration og slet ikke til en virksomhed af denne specifikke natur.

Nu kan man vist ikke uden at strække begrebet lægmand for vidt frakende fængselsadministratorerne en vis professionel indsigt og erfaring. At drive et fængsel er i hvert fald en kunst. Er de lægmænd, er det dog lægmænd, under hvis indflydelse og medvirken der er sket en ret omfattende udvikling i fængselsvæsenet. Der er reformer, der er kommet og gået igen som f. eks. progressionen, men andre nydannelser som de åbne anstalter og de forskellige former for halvfrihed synes at være kommet for at blive. Der er i det hele sket en humanisering af fængslerne, der er udtryk for stadige bestræbelser for, at fængslernes udvikling holder trit med den almindelige kulturelle udvikling udenfor. For denne udvikling er de ledende „lægmænd“ i fængselsvæsenet medansvarlige.

Hvad fængselsreformatorerne i fortid og nutid derimod ikke har mestret, har været at fremskaffe bevis for, at den behandling, der har været givet en bestemt kategori indsatte i overensstemmelse med gældende love og anordninger, har været bedre egnet til gennemførelse af resocialisering end tidligere tiders behandling eller behandling i andre eksisterende eller tænkte former. Recidivprocenten for dem, der løslades fra kriminalanstalterne, synes ikke lavere i dag, end den var for hundrede år siden. Vi ved meget lidt om betydningen og virkningen i nutid og fortid af en række faktorer, der påvirker recidivet. Der er gjort få forsøg fra fængselsfolkene selv for på pålidelig måde at måle forskelle i behandlingsresultater. Arbejdet med de indsatte foregår — i de fleste anstalter i hvert fald — på grundlag af tradition og common sense. Den forskning, der har været drevet af forskere udefra, har utvivlsomt påvirket fængselsmændenes tankegang og givet dem inspirationer, men det ville ikke være rigtigt at hævde, at anvendelsen af de nu gængse fremgangsmåder er grundet på en blot nogenlunde sikker viden om deres effekt.

Også den del af den kriminologiske forskning, der betegnes som kausalforskning, har været af en vis inspirerende kraft. Det har f. eks. været betydningsfuldt, at man er blevet gjort opmærksom på opvækstforholdenes og i det hele det tidlige miljøets betydning for kriminalitetens udvikling. Men det har ligget udenfor kausalforskningens formål og muligheder at give anvisning på adækvat terapi. Nærmere ved dette mål er den sammenlignende behandlingsforskning, hvis omfang imidlertid er langt mere beskedent. Jeg skal som eksempler nævne Karl O. Christiansens og Karen Berntsens undersøgelser af korttidsklientelet herhjem-

me²), af Mannheim & Wilkins' studier af virkningerne af forskellige slags Borstalsbehandlinger³) og sidst men ikke mindst Bengt Börjesons undersøgelse, som han har redegjort for i bogen „Om påføljders verkningar“⁴). Det sidste arbejde er især interessant, fordi forfatteren demonstrerer en teknik, der hævdes at gøre det muligt at måle effekten af forskellig slags behandling, uden at man støder på de kendte vanskeligheder, der har mødt tidligere forskning på dette område. Ved den af Börjeson anvendte metode undgår man det etisk betænkelige ved i eksperimentelt øjemed at undergive samme kategori lovovertrædere forskellig slags behandling. Ved den af ham anvendte metode mener han at være kommet ud over den vanskelighed, der består i, at de forskellige slags behandlinger, hvis effekt skal måles, anvendes på forskelligartede klientkategorier. Efter at have elimineret betydningen af disse forskelle gennem sindrige analyser mener Börjeson at kunne fastslå, at behandling af lovovertrædere uden frihedsberøvelse har bedre effekt end behandlingen af dem med frihedsberøvelse. Han mener, at denne konklusion bør få indflydelse på de beslutninger, der træffes ved forøgelse af antallet af dem, der bliver underkastet behandling i frihed og tilsvarende formindskelse af antallet af dem, der sættes i fængsel. Han er klar over, at forudsætningerne for, at hans resultater kan få fuld betydning, er en forskning af den generalpræventive effekt af frihedsberøvelse og — må det vel tilføjes — at resultatet af denne forskning bliver, at den generalpræventive effekt af frihedsberøvelse er langt mindre end antaget.

Jeg savner desværre forudsætning for at kunne vurdere Börjesons metode, hvortil kræves forståelsen af det matematiske symbolsprog, der i vidt omfang er taget i anvendelse, men skal pege på et enkelt punkt, der også fremdrages af Börjeson. De behandlinger, der sammenlignes, er traditionelle. Forskning af denne art kan bidrage til sammenligningen mellem resultatet af disse behandlinger, men den beskæftiger sig ikke med enkelthederne i dem og slet ikke med, hvad der er grunden til den påpegede forskel. Börjeson antyder dog, at selve det forhold, at forskellig slags behandling konstateres at have forskellig virkning vil kunne give impulser til en forskning af de underliggende årsager til den forskellige behandlingseffekt.

Den sociologisk inspirerede forskning er ofte foregået ved forskerens participering i fængselslivet på forskellig måde suppleret med målinger af de indsattes attituder til den behandling, de

2) Karen Bertsen og Karl O. Christiansen: Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler, København 1955.

3) Hermann Mannheim and Leslie T. Wilkens: Prediction Methods in relation to Borstal Training, London 1955.

4) Bengt Börjeson: Om påføljders verkningar, Uppsala 1966.

underkastes og resultatet i opstilling af modeller af fængsels-samfundet og dets dynamik. Selvom konklusionerne her oftest har indeholdt en særdeles negativ vurdering af fængselsopholdets betydning for resocialiseringen, har også denne forskning givet en vis inspiration i arbejdet ved at pege på gruppedynamikken i fængslet og ved at belyse de indsattes holdninger, især omkring solidaritetsproblemet.⁵⁾

Endelig skal jeg inden for den psykiatrisk inspirerede forskning nævne beskrivelser af forløbsbilleder på grundlag af kliniske iagttagelser, således som det i et vist omfang er foretaget herhjemme af G. K. Stürup.⁶⁾ En sammenligning mellem sociologisk forskning i fængslerne og den klinisk-kriminologiske viser formentlig forskningens dilemma. Jo tættere man går på de konkrete livssituationer i fængslerne, jo nøjere man søger at få fat på de enkelte personligheders dynamik, jo vanskeligere er det at bringe resultaterne i en sådan form, at de kan bringes til anvendelse andetsteds. Omvendt gælder det, at jo mere kvantificeret beskrivelsen er, jo flere hæle og tæer må der hugges og klippes.

Disse bemærkninger om forskningen er fremsat som begrundelse for det forbehold, hvormed en almindelig fængselsmand må fremsætte udtalelser om fængselsvæsenets målsætning. På et punkt behøves imidlertid intet forbehold. Det er den målsætning, der indeholder, at fængselsvæsenet helhjertet må samarbejde med de forskere, der vil forsyne os med mere viden om vort arbejde og dets virkninger. Forskningens tyngdepunkt må efter min opfattelse ligge i universiteter og uafhængige forskningscentre, ellers bliver den suspekt. Men den kan ikke gennemføres uden fængselspraktikernes assistance. Hvis denne assistance skal have nogen betydning og værdi, må der indenfor fængselsvæsenets administration findes videnskabeligt kvalificerede folk, der kan formidle samarbejdet med forskerne udefra og systematisere det erfaringsmateriale, der kan udtrækkes af fængselsvæsenets allerede eksisterende materiale.

Det er nok for optimistisk at vente, at anvendelige resultater i større omfang vil foreligge inden for et kortere tidsrum. Det er svært at komme i gang, fordi en kvalificeret forskerstab kun i meget begrænset omfang er til stede. På den anden side kommer vi slet ikke i gang, hvis vi venter, til den er til stede. Forskeres uddannelse foregår som bekendt i vidt omfang ved, at de driver forskning. I lang tid fremover må vi altså tildels klare os med den suspekterede common sense. Vi må regne med, at vore metoder stadigt vil udvikle sig på halv og kvart information, men dette

⁵⁾ Som eksempler kan nævnes Thomas Mathiesens oven for citerede værk, Johan Galtung, Fængselsamfundet, Oslo 1959, Terence and Poulina Morris: Pentonville, London 1963.

⁶⁾ G. K. Stürup: Krogede skæbner, København 1951.

forhold bør ikke føre til stilstand. Forskningens genstand bør være metoder, der er rensset for åbenbare urimeligheder, og som er i overensstemmelse med den almindelige sociale og kulturelle udvikling i samfundet udenfor.

Udnyttelse af en forsknings resultater forudsætter, at fængselsvæsenets personale er orienteret, således at det kan forstå og vurdere og anvende dem. Jeg skal på dette sted kun nævne specialuddannelsen af det ledende personale, ganske særligt af chefer og souschefer, en uddannelse, der nu praktisk taget helt savnes. De fra Norge udgåede bestræbelser for at skabe en fællesnordisk uddannelse af denne gruppe er midlertidigt stillet i bero, fordi Sverige ikke mener sig rede til at deltage⁷⁾. Planernes fremme bør støttes stærkt fra dansk side.

Det er næsten en banalitet at fremhæve, at forskningen ikke kan give os svar på ethvert spørgsmål af betydning for vore afgørelser. Denne konstatering har dog nok en vis betydning i en tid, hvor samfundsforskningen og personlighedsforskningen har stillet det svære skyts ind på vore tilvante forestillinger om os selv og vore relationer til vore medmennesker.

Jeg tænker her ikke blot på, at forestillingen om straf og gengældelse, skyld og ansvar stadig er solidt forankrede i den folkelige bevidsthed. Dette kunne jo være noget temporært, der ville forsvinde som dug, når solen er steget på himlen.

I det omfang vore beslutninger bestemmes af antagelse af foreliggende sammenhæng og forventning om effekterne af beslutningerne, kan de blive sikrere ved, at formodning erstattes med viden. Men så lidt som anden politik er kriminalpolitik mekanik. Økonomisk politik er jo heller ikke anvendt nationaløkonomi. Viden om, at skilsmissefrekvensen er høj, når visse kategorier af mennesker gifter sig med visse andre kategorier af mennesker, vil ikke kunne føre til en samfundsregulering af indgåelse af sådanne ægteskaber eller forebygge, at de indgås. Der er et øjensynligt behov for at afgrænse de konsekvenser, der kan drages af adfærdsvidenskabernes forskningsmæssige resultater. Kan disse videnskaber være positive i den forstand, at de kun undersøger de sociale fænomener i deres fakticitet og ikke anvender standarder? Standarder og normer er genstand for forskernes studium, men er de ikke også en forudsætning for dette? Kan mennesket i sin forskning af medmennesket frigøre sig fra den medmenneskelige situation med alt, hvad den indebærer af forpligtelse og ansvar? Og hvis den kunne det, ville den så ikke blive sjælløs, for ikke at sige barbarisk? Når mange forskere har oplevet nogen skepsis fra fængselsfolkenes side, så skyldes denne utvivlsomt ikke den forskningsmæssige aktivitet, der holdt sig

⁷⁾ Arbejdet er nu (oktober 1966) i gang.

inden for den angivne ramme. Den er snarere opstået der, hvor en eller anden holdning fra forskerens side fik en ikke begrundet legitimering som videnskabelig. At forskeren har ret til at optræde som den socialt indignerede reformator er ubestrideligt og i visse henseender sympatisk, men i denne rolle har han forladt rollen som videnskabelig autoritet.

Jeg skal ikke forfølge dette videre, men blot henvise til de bemærkelsesværdige bidrag, der er ydet til denne problematik fra psykiateren Karl Jaspers⁸⁾ og den norske filosof Skervheim.⁹⁾

Udviklingen af fængselsreformen har været kendetegnet af brydninger mellem de forskellige formål, som frihedsberøvelsen skulle varetage eller kunne tænkes at varetage: Sikringen eller den midlertidige udskillelse, generalpræventionen og specialpræventionen. Denne brydning er faldet ud til, at kravene til sikring og især til generalprævention er minimiseret til fordel for en specialpræventiv betragtning. Hvor sikring ikke synes nødvendig, og hvor generalpræventive formål synes fyldestgjorte gennem selve domfældelsen, evt. kombineret med underkastelse af en vis kontrol, er betingede domme, tiltalefrafald etc. vundet frem på bekostning af frihedsberøvelse. Men dernæst har selve frihedsberøvelsen skiftet karakter. Jeg nævner de åbne anstalter og bestræbelserne for at mindske afsondring eller udskillelse af det almindelige samfund ved udgangstilladelser, orlov, udearbejde og ved, at der samarbejdes med personer uden for fængselsmændenes kreds. Prøveløsladelsen kan også nævnes i denne forbindelse.

Ved hjælp af langvarig orlov, langvarigt udearbejde har vi etableret et mellemområde mellem den ved betingede domme og prøveløsladelse skabte tilstand og den egentlige frihedsberøvelse. Der er ikke længere skarpe grænser mellem det ene og det andet område. Konsekvensen heraf må bl. a. være, at hele kriminalforsorgen undergives en fælles myndighed. Mere direkte: Tiden synes at være løbet fra en ordning, hvor en del af kriminalforsorgen er undergivet et privat, omend statsunderstøttet og statsreguleret selskab. Betragtningen er principiel og indeholder ingen kritik af det arbejde, der er øvet i Dansk Forsorgsselskab. Det er mærkeligt, at der i de bestræbelser, der har været udfoldet for at reformere fængselsvæsenets centralstyre, og som i højere grad synes dikteret af almindelige administrative principper end af hensynet til fængselsvæsenets særlige forhold, ikke har været medtaget et forslag om større koordinering af aktiviteter, der i den grad hænger sammen.

⁸⁾ bl. a. i „Fornuft og antifornuft i vor tid“. København 1952.

⁹⁾ Hans Skervheim: Vitskapen om mennesket og den filosofiske refleksjon. Oslo 1964.

En distriktsinddeling af fængselsvæsenets administration, som den nu kendes både i Norge og Sverige, bør overvejes. En sådan distriktsinddeling måtte omfatte arrestvæsenet og gå parallelt med en langsigtet plan om distriktsfængsler til afløsning af arresthusene. I distriktsfængsler af passende størrelse, placering og udstyr og med en udbygget personalestab vil det være muligt at udvikle en mere intensiv behandling af korttidsfanger, navnlig gennem arbejdsstræning og forsorgsarbejde.

Formålet med en distriktsopdeling, der tillige kunne omfatte kriminalforsorgen i frihed, er som bekendt at lægge en række afgørelser ud til distrikterne til aflastning af den centrale administration. Herved vil denne få større mulighed for at sætte ind i en langsigtet planlægning. Denne decentralisering bør dog efter min mening ikke omfatte afgørelser om prøveløsladelser. Disse afgørelser er som bekendt for tiden fordelt mellem domstolene, et centralt nævn, fængselsnævnet, med judicielt indslag og centraladministrationen. Retssikkerhedshensyn og hensyn til ensartethed i kompetenceregler synes mig afgørende at tale for domstolskompetence. Om den nærmere ordning vil det føre for vidt at tale. Jeg mener, at der må kunne findes en ordning, der ikke giver anledning til for tung en ekspedition og som sikrer den nødvendige ensartethed i afgørelserne.

De seneste straffelovsændringer har udstrakt de foranstaltninger, der formindsker den indsattes adskillelse fra samfundet som orlov, udgang og udearbejde til alle kategorier af indsatte. Herved har de så at sige konfirmeret en udvikling, der i praksis har fundet sted i de sidste 20 år. Det er udjævningen af de forskelle i behandlingen af de forskellige kategorier af lovovertrædere, som institueredes og søgtes gennemført i henhold til straffeloven af 1930. Vi nærmer os det punkt, hvor det væsentlige i straffelovens kategoriopdeling er blevet forskellen i den tidsmæssige afgrænsning af de forskellige reaktioner. Hermed er ikke sagt, at behandlingen er blevet mere uniform. Den er tværtimod blevet mere varieret. Men variationerne går i vidt omfang på tværs af straffelovens kategorier. Der synes et tvingende behov for at optage hele denne kategoriopdeling til revision. Det er en straffelovsreform og ikke specielt en fængselsreform, men af vidtrækkende betydning for fængselsvæsenets mulighed for en effektiv indsats. Det står for mange fængselsfolk således, at domstolene bør tage sig af alle spørgsmål vedrørende den tidsmæssige afgrænsning af reaktionen. Herved kommer sikring, generalprævention og fyldestgørelse af almindelige repressive formål i betragtning som væsentlige momenter i afgørelsen. Bestemmelse om handlingens art inden for de ved loven dragne grænser, og den af domstolene foretagne tidsafgrænsning, bør være administrationens. En optimal udnyttelse af de eksisterende personale-

mæssige og bygningsmæssige ressourcer vil hermed være mulig-gjort.

Det centrale i målsætningen må imidlertid være indholdet af de foranstaltninger, som iværksættes under frihedsberøvelsen.

Forsøg på opstilling af en målsætning på dette område kan næppe skilles fra en beskrivelse af det væsentlige af den behandling, som vi forsøger at give i dag i de almindelige fængsler, eller den, som vi gerne vil give.

Skal man give vor virksomhed en etikette, vil jeg kalde den socialpædagogik. I det pædagogiske ligger, at det er en vejlednings- og påvirkningsproces. Vejledning og påvirkningen referer sig til det område, hvor vort klientel har svigtet, nemlig tilpasningen til samfundets normer, tilpasningen til et socialt fællesskab. Forudsætningen for en pædagogisk aktivitet, der går ud på at vejlede og påvirke folk til at begå sig og respektere normer, må imidlertid være, at de lever i et samfund, hvor fællesskab kan opleves, hvor der er realiteter i at tale om rettigheder og pligter. Fængsels-samfundet må derfor rumme en række aktiviteter, muliggøre en livsform, hvor man kan opøve social duelighed, selvstændighed, bære et ansvar og tåle en belastning. Disse aktiviteter er deltagelse i produktivt arbejde, i undervisning og fritidsaktiviteter og i samarbejde med socialrådgivere om ordning af sociale relationer. Til deltagelse i disse aktiviteter fjører sig oplevelsen af et overskueligt fællesskab i bopælsafsnittet. På afdelingen skal man kunne opøves i at stå for det pres at være sammen med andre og forskellige mennesker, at vise hensyn og at respektere deres interesser. Til disse former for fællesskab kan føjes et mere arrangeret fællesskab i gruppesamtaler, hvor man kan lære at kommunikere og opleve, at ens eget problem-kompleks ikke er enestående.

Den sociologisk inspirerede kritik af fængslet vil nok hævde, at en sådan socialpædagogisk aktivitet er håbløs i fængslets autoritære miniaturesamfund. Ingen kendt sociologisk model af et fængsel — og der er flere — vil kunne rumme en sådan aktivitet. At hævde det modsatte vil blive betegnet som illusion og selvmodsigelse.

Hertil vil jeg bemærke, at det billede, der ofte tegnes af tiltale, domfældelse og frihedsberøvelse som hovedfaktorer i den sociale deroute og dens fortsættelse, er meget stærkt fortegnet. Enhver praktiker ved, at en tilværelse kan køre så håbløst sammen, at det, som fremhævet af bl. a. Sachs, er nødvendigt med en pause i kriminaliteten for at skabe et nyt startgrundlag. Men bortset herfra er det formentlig sådan, at en række andre hensyn end de specialpræventive vil gøre frihedsberøvelse påkrævet, at med andre ord frihedsberøvelse i hvert fald i et vist omfang vil blive etableret, uanset hvilke chancer der er for en specialpræventiv

indsats. Og når frihedsberøvelse af andre grunde er etableret, må der være tale om et mere eller mindre i muligheden for at drive socialpædagogik. Målsætningen må være at maximere denne mulighed.

Fra den del af den psykiatriske kriminalforsorgsekspertise, der lægger vægt på den rent lægelige behandling af de psykiske tilstande, der anses som hovedårsagen til kriminalitet og specielt recidiv, vil det vel blive hævdedet, at en socialpædagogisk aktivitet slet ikke rammer det centrale. Hvis t. eks. neurotiske tilstande er det væsentlige punkt i kriminalitetens ætiologi, må psykoterapi, evt. suppleret med psykofarmakologisk behandling eller anvendelse af andre psykiatriske metoder, være det rette. Hertil vil jeg sige, at socialpædagogik er brugt som en samlet betegnelse for det væsentlige af, hvad det almindelige fængselsvæsen kan præstere. Lægelig og anden speciel indsats forudsættes sat ind overalt, hvor det er indiceret. Men dernæst kan det hævdes, at *den* psykiatriske indsats i dansk fængselsvæsen, der virkelig har vakt opmærksomhed, den på Herstedvester udøvede, jo i høj grad arbejder med en metode, der nærmer sig den socialpædagogiske. Herstedvester har sammen med ungdomsfængslerne været de steder, hvorfra der er hentet inspiration til en socialpædagogisk indsats.

Hvis man ville spørge, om man trænger til nye regler for fuldbyrdelse af straf eller andre kriminalretlige reaktioner, må svaret i det hele være benægtende. Lovgivningsmagt og regering har stort set forsynet os med de legale rammer, inden for hvilke vor virksomhed kan trives. Reglernes væsentligste mission er at fastslå indsattes rettigheder og pligter, så at den indsatte ikke med føje kan hævde sig hensat i en retsløs situation. Endvidere kan reglerne fastslå de yderste grænser for de friheder, der kan meddeles de indsatte som led i en behandlingspolitik. I sidstnævnte henseender har de kompetente instanser herhjemme vist sig overordentligt liberale over for fængselsmyndighedernes ønsker, og jeg mener ikke, at deres tillid er blevet skuffet. Vi har heller ikke meget brug for at få indføjede programatiske udtalelser om retningslinierne for behandling i de gældende regler, idet udviklingen ofte går sine veje uafhængigt af sådanne proklamationer. Kun et enkelt ønske om reglerne skal her fremsættes. Det var utvivlsomt ønskeligt, om vi fik et fælles sæt af grundlæggende regler for hele fængselsvæsenet i form af en fængselslov eller kgl. anordning om indsattes retsstilling, således at regeludformningen i øvrigt udformedes i reglementer for de enkelte institutioner eller grupper af institutioner. Men dette er ikke et kardinalt spørgsmål.

Med hensyn til praksis er det min opfattelse, at vi foran os har en vid mark for at eksperimentere med at skabe et miljø, der i

maximal grad appellerer til selvstændighed, ansvarsbevidsthed og fjernelse af angst og underlegenhedsfølelse. Der er ikke tale om radikale reformer, der kan nedfældes i kongresresolutioner og prangende brochurer. Der er tale bl. a. om i videst omfang at prøve med, hvad man kunne kalde selvadministration og selv-service. Jeg sigter ikke først og fremmest til formelle selvstyreordninger, men nok så meget til det daglige liv i de små grupper. Vi skal, og jeg mener også, at vi kan fjerne den del af institutionspræget, der ikke er en nødvendig følge af institutionslivet. Vi skal undgå mottoet: Her tænker vi for dig. Her er alt lagt til rette. Funktionærens rolle skal ikke være servicemanden. Hans opgave er diskret at sørge for, at dette fællesskab ikke bryder sammen, at det får mulighed for at udvikle sig. Han skal stadig hjælpe det på glad, hvis det truer med at gå i stå. Det må erindres, at det er en læreproces, som skal gennemgås, og at pædagogen ikke kan undværes.

Jeg skal pege på visse udviklingslinier til fremme af det socialpædagogiske miljø, selvom nogle mål måske er ret fjerne. Bedre muligheder for produktivt arbejde til normal betaling, der giver mulighed for at opfylde sociale forpligtelser. Videre udvikling af de faglige uddannelseskurser for ikke-faglærte. Undervisningen i stigende grad på linie med voksenundervisning uden for. En styrkelse af staben af forsorgsmedarbejdere, der muliggør den mere tidsrøvende metode at lade de indsatte selv korrespondere vedrørende deres sociale forhold. Udvikling af de muligheder for halvfrihed i form af udearbejde og skoleophold uden for anstalterne, som reglerne giver mulighed for. Struktureringen af anstalten, således at basis for fællesskab bliver en overskuelig gruppe på 10—20 mand med mulighed for etablering af større fællesskaber omkring forskellige af de nævnte aktiviteter. En udvidet uddannelse af personalet med henblik på den særdeles krævende opgave, som fængselsvæsenets udvikling efter disse linier stiller til dem. Og en lønningsmæssig placering, der bringer os ud over de foreliggende vanskeligheder med at rekruttere egnede personale i fornødent omfang.

De investeringer, der forestår, er i et vist omfang — nemlig for de åbne anstalter — skitseret i anstaltsudvalgets betænkning. For de lukkede anstalter må nedbrydningen af de store panoptiske haller ved opdeling i mindre afsnit fortsættes, og det vil også på mange andre måder være nødvendigt bygningsmæssigt at gøre dem egnede til de foreliggende opgaver. Det kan lyde som utopi, men bør dog nævnes som en forhåbentlig ikke for fjern målsætning, at ældre lukkede anstalter kasseres og erstattes af mere tidssvarende anstalter. Som nogle af de mere påtrængende opgaver skal nævnes bygningen af lukkede ungdomsfængsler og en anstalt for psykiatrisk behandling af den del af klientelet,

hvor psykiske afvigelser fra det normale kombineres med en ikke ubetydelig farlighed. Sidstnævnte institution bør placeres således, at der kan samarbejdes med et egentligt psykiatrisk hospital og trækkes på dettes ressourcer.

Om en udvikling efter disse linier vil føre til en reduktion af recidivet, kan efter sagens natur først belyses videnskabeligt, efterhånden som den realiseres. Udviklingen kan vel til en vis grad siges at stå i eksperimentets tegn, for så vidt som vi stadig søger nye veje både til humanisering af foranstaltningerne og til fremme af deres effektivitet. Men der er ikke tale om noget vilkårligt. Vi bygger på en fængselstradition, udviklet gennem den læge fængselsreform. Der er inspiration fra sociologien, pædagogikken, socialpsykologien og socialpsykiatrien. Næste stadium er verifikation, der vil fortælle os noget mere om vore resultater og give os vink om retning og indhold af nye forsøg. Med denne verifikation skal forskerne hjælpe os. Selvom udgangspunkter og metoder er forskellige, er der dog et fælles udgangspunkt. De ved kriminaliteten forvoldte skader skal begrænses, og flest mulige skal undgå den kranke skæbne, der rammer den kroniske lovovertræder og hans pårørende.

Karl Aude.

DANSK KRONIK

1. Beretningen om fængselsvæsenet i Danmark for året 1963.

Statistikken over personer, der var indsat i fængselsvæsenets anstalter — bortset fra de lokale arresthuse — viser i modsætning til 1962 en stigning i 1963. Ved udgangen af 1963 hensad der i disse anstalter i alt 1890 personer, medens det tilsvarende tal fra 1962 var 1760.

Den i årsberetningerne for 1961 og 1962 offentliggjorte recidivstatistik vedrørende personer, der var løsladt i 1956 og 1957, er videreført gennem en tilsvarende undersøgelse af 2.125 personer, der i 1958 blev løsladt fra fængselsvæsenets anstalter.

Man har undersøgt, hvor mange af de løsladte der inden for de første ca. 5 år (til og med året 1963) har begået kriminalitet, der har medført straf eller andre foranstaltninger af frihedsberøvende karakter (herunder genindsættelser). Recidivhyppigheden for de mandlige fanger er opgjort til 50 % (1961: 48 %), for de kvindelige fanger til 32 % (1961: 36 %). På baggrund af den diskussion, der i Danmark er igang om de tidsbestemte sanktioner, er det værd at bemærke, at de særlige forvaringsanstalter har recidivprocenter langt under gennemsnittet (Herstedvester 35,7 %, Horsens 31,7 %). Som det dog også fremhæves i årsberetningen er det ikke muligt fra disse tal at drage nogen slutning om de enkelte behandlingsformers hensigtsmæssighed.